

AV GABRIELLA DELLA MORTE PÅLSTAM

HÖRANDE STUBBAR I DÖVSKOGEN

Dövkompetens kan gå ända ner i minsta detalj som att varna den andre personen att hen är på väg in i en stolpe. Det genom att flytta sig själv några steg bakåt och den andre följer efter. Inga ord eller handlingar behövs. Dövkompetens handlar alltså inte om att vara döv, att känna sig som en i gruppen eller att identifiera sig med andra döva. Det går djupare än så.

FOTO/MONTAGE: ULF NILSSON

Men innan vi börjar diskutera dövkompetens, ska vi gå närmare in på begreppet kompetens. Vad är kompetens? Enligt Wikipedia innebär kompetens ”en individs förmåga att utföra en uppgift genom att tillämpa kunskaper och färdigheter”. Andra definierar kompetens som ett begrepp där man använder färdigheter eller egenskaper för att uppnå det som krävs i en situation.

Tänk dig att kompetens är som ett träd, ett kompetensträd (modellidé från Andersson och Hallén). Föreställ dig ett träd med rötter, stam, grenar samt äpplen. Rötterna symboliserar utbildning. Stammen representerar kunskaper. Stammen växer ut till olika grenar som är olika erfarenheter. På grenarna hänger äpplena, som utgör symbol för kompetens. Där har du kompetensträdet.

Många människor har någon form av utbildning, från grundskoleutbildning till längre utbildningar på universitetsnivå. Därför förekommer ofta rötterna i ett kompetensträd på ett naturligt sätt. Stammen, med andra ord kunskaperna, får man när man utbildar sig. Men utbildning är inte tillräckligt för att säga att man besitter på kunskaperna. Om man ska kunna påstå att man har kunskaper inom ett område, krävs det att man har reflekterat kring det man har lärt sig.

Kunskap och erfarenhet är två olika saker. För att kunskaper ska omvandlas till kompetenser krävs det att man har övat eller prövat. Det gör man genom att skaffa sig erfarenheter. Erfarenheter får man också om man själv har upplevt saker. Trädets stam växer ut till grenar. Genom erfarenheter får man kompetens. Grenarna får äpplena. Äpplena är kunskaperna och erfarenheternas frukt.

Att få kompetens är alltså ingen enkel sak, det är en process. Det är ett träd som växer till sig. Till slut får den äpplen, en eller flera. En person kan ha flera olika kompetenser, beroende på hens utbildning, kunskaper och erfarenheter. Det kan också bero på hens uppväxt, kultur och upplevelser. Speciellt när det gäller dövkompetens. Men vad är då dövkompetens?

Dövkompetens kan förklaras på många olika sätt. Det kan handla om att känna till dövskulturens normer och värderingar. Att veta dövas rättigheter och svårigheter. Då förstår man till exempel varför kulturkrockar uppstår. Det blir lättare att bemöta de attityder som kommer av okunskap och man kan hantera det på ett bra sätt.

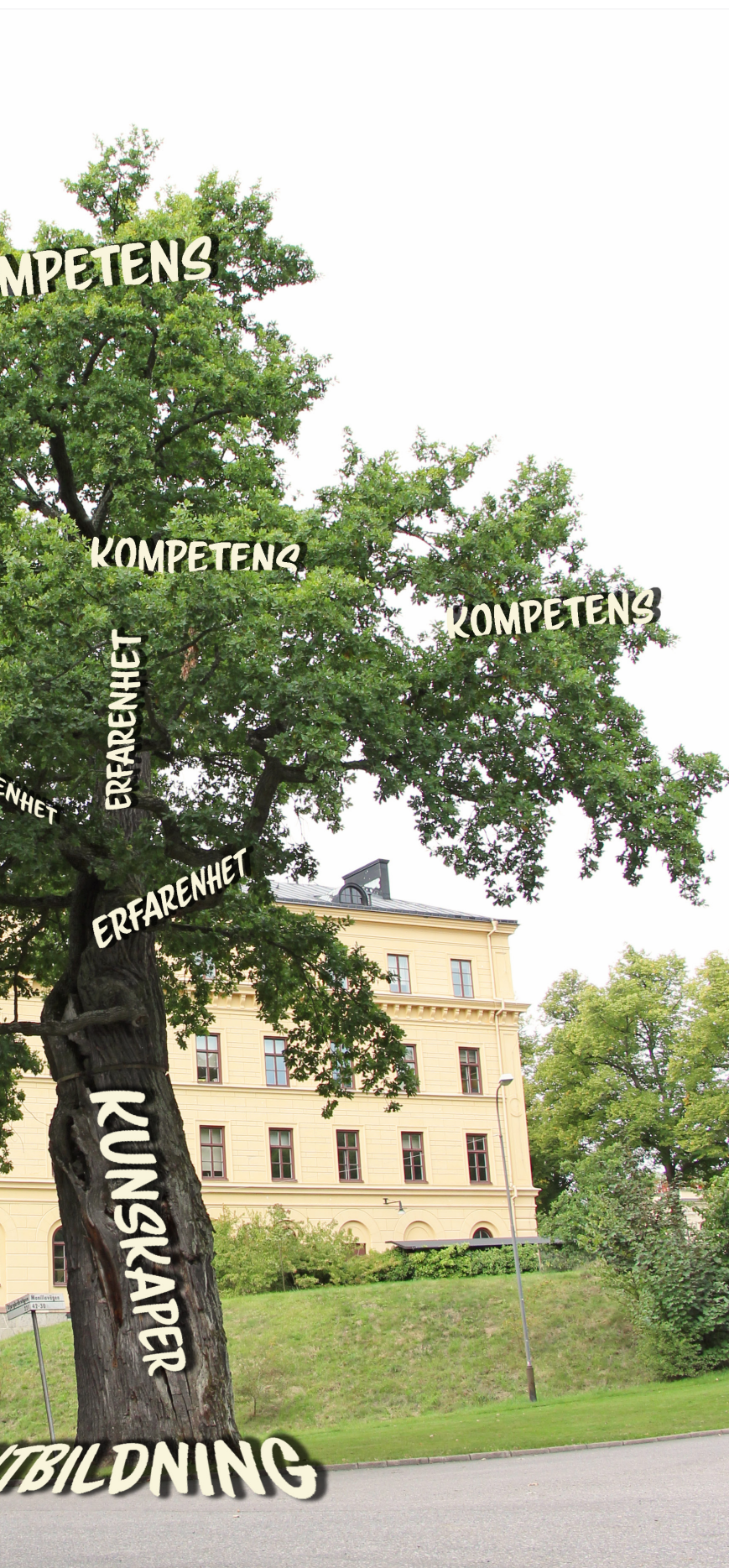
Döva har en språklig gemenskap och därifrån utvecklats en dövskultur som bland annat innebär årliga aktiviteter som till exempel egna mästerskap eller dövas dag. Det är bara några av många andra faktorer som bidrar till dövskulturen. När man känner till och förstår den, skapas dövkompetens. Ett av kanske de viktigaste är ju att döva ser sig själva som en språklig och kulturell minoritet och inte som funktionsnedsatta. Förstår en utomstående det, öppnar sig en helt ny värld.

När en person inte har dövkompetens innebär det bland annat att hen inte känner till begreppet audism eller vad dövskulturen innebär. Då uppstår det ofta problem. Väldigt ofta. Det finns publikationer om att kommunikationer mellan en döv och en hörande myndighetsperson ofta blir komplicerade. Flera barriärer uppstår som leder till missförstånd. Missförstånd kan leda till beslut tagna på felaktiga grunder.

Andra publikationer berättar att flera äldre döva inte vill bo på äldreboenden för att de saknar personal som kan teckenspråk och har dövkompetens. De undviker vårdhemmen så länge de kan, trots att de egentligen behöver bo där för sitt eget bästa. Det är förkrossande att det fortfarande händer idag. Det är bara några av många olika faktorer som visar vad dövkompetens hos myndigheter och kommuner kan förebygga.

Om vi går tillbaka till kompetensträdet. Många personer har viktiga jobb men är själva bara stubbar (läs: har utbildning och lite kunskaper men inte erfarenheter eller kompetens). I värsta fall är de bara rötter, till och med rötter i ”fel sorts skog”. Då menar jag till exempel politiker eller nämndemän som beslutar kring

saker de inte har kompetens om (som alltför ofta sker vid beslut som direkt påverkar dövas vardag). De är hörande rötter i dövskogen.

Det finns gott om exempel. Ett av dem är Kattungens flytt till Klöverängen. Ett beslut som togs av personer med brist på dövkompetens (eller rent av struntade i). Minst 60 personer protesterade på grund av att beslutagarna hade brist på dövkompetens. Trots det genomfördes flytten. Föräldrarna blev hjälplösa och stod handfallna.

Ett annat exempel är när Nya Östervångskolan sökte efter en ny biträdande rektor. En av kandidaterna var döv, hade rätt utbildning och ordentligt med dövkompetens. Men ”tyvärr” saknade kandidaten utbildning om skolans styrdokument. Styrdokument innebär alltså specifika regler som gäller för skolans verksamhet. Dessa regler är till exempel skollagen, förordningar, läroplaner och kursplaner. Elever och många andra protesterade, kedjade sig framför ingången och krävde att skolledningen skulle prioritera dövkompetensen högre. ”Nej, tyvärr”. Eleverna kände sig överkörda. En döv i skolledningen skulle innebära att alla beslut skulle tas med full hänsyn till elevernas bästa, utan att behöva tillfråga någon. Dessutom skulle det finnas en person i skolledningen som eleverna identifierade sig själva med och såg upp till. Skolan missade ännu ett gyllene tillfälle att få in en döv och dövkompetent person i skolledningen.

Jag vågar inte ens tänka på hur många andra liknande fall det finns i arbetslivet eller privatlivet. Bristen på dövkompetens kan alltså drabba vem som helst, närsomhelst under livet. Det kan påverka allt från förskolan till universitetet. Påverka arbetslivet fram tills det är dags att krypa ner hos äldreboendet. Bristen kan ge konsekvenser i privatlivet samt vardagslivet. Hur långt ska det behöva gå innan dövkompetensen blir accepterad som en ”riktig” kompetens? Hur ska vi gå tillväga? Framför allt: Vems ansvar är det?

Med ansvar menar jag till exempel döva eller hörselskadade elever som går integrerat. Hur ska de få döv resiliens? Hur ska de eleverna få dövkompetens? I dövskolor kan döva vuxna, direkt eller indirekt, ge kunskaper och dela med sig erfarenheter till eleverna. På så sätt bygger det bland annat upp elevernas dövkompetens. Men om ett barn med hörande föräldrar går integrerat och barnet inte har någon vuxen döv i sin omgivning; vem ska då ge barnet kunskaper och erfarenheter? Hur ska barnet bygga upp sin egen dövkompetens? Vems ansvar är det? Barnets förälder? Dövföreningens? Kommunens? Statens? Jag lämnar svaret öppet till er.

En annan viktig fråga är hur man värderar kompetens. Hur kan man värdera två olika sorters kompetenser? Det är en komplex fråga. Varje kompetens är dessutom väldigt individuell, varje individs kompetens är unik.

Jag tänker speciellt på processen med att anställa en ny biträdande rektor på Nya Östervångskolan. Den med rektorsutbildning och med överlägset bäst dövkompetens gick inte vidare, bland annat på grund av avsaknad av en annan kompetens. Nu känner jag ju inte till detaljerna i processen men frågan är om inte dövkompetensen värderades alldeles för lågt.

Det finns ju många som går på teckenspråksutbildning år efter år, men språket fastnar aldrig riktigt. Dessutom betyder det inte per automatik att en teckenspråkig person har dövkompetens. Sen finns det andra som är döva, teckenspråkiga, fullt dövkompetenta, som kan gå på ungefär ett års utbildning för att komplettera det som saknades (parallellt med arbetet dessutom) och sedan vara kompetent. Fullt kompetent. För mig är svaret självklart, men inte för alla.

Kompetens handlar ju om att ha kunskaper och känna till hur det är. Det finns många olika sorters kompetenser. Kompetenser efterfrågas speciellt i arbetslivet, till exempel vid jobbannonser. Men hur etablerad är egentligen dövkompetens i Sverige? Som det ser ut idag, är tyvärr dövkompetens inte riktigt etablerad i svenska samhället. Än.

Det handlar om att börja någonstans. Man måste våga tro på det, man måste våga satsa. Tror man på dövkompetens måste man också våga värdera dövkompetens högre framför andra kompetenser. Kommuner och myndigheter, speciellt de som jobbar med eller för döva, måste våga bryta sina invanda strukturer och normer. De måste våga prioritera dövkompetens. Det gäller speciellt myndigheter som påverkar dövas liv. Det är lätt att gömma sig och skylla på högre makter, på högre instanser. ”Vi följer bara skolverkets krav”. Kom igen, bättre än så kan ni.

Men vi kan också göra något. Fler och fler börjar säga ifrån. Vi börjar uppmärksamma begreppet dövkompetens mer och mer. Tidningar och reportrar använder dövkompetens som ett begrepp. Vi kräver dövkompetens av samhället. Det måste vi fortsätta med, vi måste begära dövkompetens i alla de fall där dövkompetens behövs. På så sätt kan vi sprida ut begreppet och gång på gång få in dövkompetenta personer i viktiga positioner och på rätta platser. Med rätt person på rätt plats kan många saker hända. Det skulle också lösa många problem i samhället. Så många problem. Jag vill se fler döva äppelträd bland hörande stubbar i dövskogen. Vill ni också det?

TERMER

Stockholms Dövas Förening vill erbjuda er verktyg att använda i ert liv då samhället ofta uppvisar okunskap och gärna, medvetet eller omedvetet, utför audism mot döva. Hur förebygger vi okunskap i samhället? Svaret är att vi själva måste vara säkrare i vår egen historia, våra rättigheter och kunna lyfta fram att vi inte är mindre värda än andra på grund av dövhet. Vi är en social och kulturell minoritet, vilket samhället ska respektera.

För att ge samhället kunskap behöver vi ha rätt verktyg. Termer som vi kan använda i våra dialoger med dem som saknar kunskap eller de som tar beslut i frågor som berör våra liv.

Teckentydaren vill därför lyfta fram en term per nummer under året 2016. Ni kan läsa huvudartiklarna både på teckenspråk och svenska.

Artiklarna ska ge er grundkunskaper i vad termen betyder och på vilka sätt de kan användas.

Vi tipsar även om att anmäla er till Dövstudier som Västanviks folkhögskola ordnar för att få djupare kunskaper om de termer som presenteras i Teckentydaren.

